

داروسازی سنتی

سمانه سلیمانی^{الف}*

^{الف}گروه داروسازی سنتی، دانشکده طب ایرانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: اسفند ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: اسفند ۱۴۰۲

ترکیبات در آثار فارماکولوژیک مفردات است؛ به این معنا که مجموعه ترکیبات طبیعی یا مجموعه چند گیاه در کنار یکدیگر می‌توانند سبب افزایش اثربخشی، کاهش عوارض جانبی، افزایش فراهمی زیستی یا بهبود در دارورسانی شوند.

با نگاهی به اسناد بالادستی ذکر شده و نیز رویکردهای کلی کشور در حیطه داروسازی سنتی، می‌توان اصلی‌ترین فرصت‌های شغلی داروسازان و متخصصان داروسازی سنتی را در دسته‌های آموزش، پژوهش، بالین، فناوری و کارآفرینی، داروخانه، کنترل و نظارت و فعالیت‌های مرتبط با تاریخ و متون داروسازی دانست.

داروسازی سنتی دانشی میان‌رشته‌ای است و به‌عنوان یکی از رشته‌های تخصصی نوپای داروسازی که عمر کوتاهی از تصویب آن می‌گذرد، یکی از اهدافش شناسایی و فرمولاسیون فرآورده‌های جدید از موادی است که در طب سنتی ایران برای درمان از آن استفاده می‌شده است. درعین‌حال، نکته مطرح و مدنظر در این حوزه رعایت اصول و ضوابط حاکم بر داروسازی نوین به‌عنوان اصل کلی در تمام طول مسیر رسیدن به این هدف است. با توجه به ظرفیت این رشته در تولید محصول و تسریع حرکت دانشگاه به سمت دانشگاه نسل سوم و چهارم، اصلاح برنامه درسی در راستای ارائه هر چه کاربردی‌تر دروس و اختصاص زمان بیشتر برای حضور دانشجویان در این عرصه (اعم از کارخانه‌های تولید فرآورده‌های طبیعی و سنتی، آزمایشگاه‌های کنترل کیفیت فرآورده‌های طبیعی و سنتی و داروخانه‌های ارائه‌دهنده این محصولات) و همچنین ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای فعالیت دانش‌آموختگان در این حوزه می‌تواند نویدبخش گام مهمی در

امروزه در بسیاری از کشورهای دنیا طب سنتی و مکمل به‌عنوان بخشی از نظام سلامت در کنار طب مدرن به بهبود کیفیت زندگی بیماران می‌پردازد. مطالعات نشان داده است که ۸۰ درصد از مردم دنیا برای درمان بیماری‌ها از فرآورده‌های گیاهی یا بر پایه گیاهی استفاده می‌کنند (۱). براساس شواهد، حتی در کشورهای که نگاه سخت‌گیرانه‌ای نسبت به توسعه طب مکمل دارند، برنامه‌هایی برای آموزش حیطه‌های علمی طب و داروسازی سنتی در نظر گرفته شده است. در ایران نیز براساس اسناد بالادستی نظام سلامت به‌منظور رونق استفاده از طب سنتی کشور برنامه‌ریزی‌هایی در این حیطه صورت گرفته است؛ ازجمله این اسناد می‌توان به ماده ۱۶ قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ماده ۱۸ قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و نیز بند ۱۲ سیاست‌های کلی سلامت اشاره کرد.

رشته داروسازی سنتی یکی از رشته‌های تخصصی داروسازی است که دوره‌ای چهارساله دارد و شامل سه تا چهار ترم آموزشی و چهار تا پنج ترم پژوهشی است که در سال ۱۳۸۷ وارد نظام دانشگاهی کشور شده است و هر ساله هم‌زمان با سایر رشته‌های تخصصی داروسازی در مقطع PhD اقدام به پذیرش دانشجو می‌کند.

در رشته داروسازی سنتی بنا و اساس کار بر مبنای متون طب سنتی ایران نهاده شده است و ایده‌ها، آموزش‌ها و پژوهش‌ها براساس این متون طراحی و پایه‌گذاری می‌شوند. علاوه بر این، در داروسازی سنتی عمده‌تأ اعتقاد بر نقش‌داشتن مجموعه‌ای از

راستای نهاده کردن اقتصاد دانش بنیان و حمایت از تولید ملی و خودکفایی کشور باشد.

داروسازی سنتی با علوم و دانش های مختلف ارتباط تنگاتنگی دارد؛ از جمله آنها می توان به فارماسیوتیکس، فارماکوگنوزی، فارماکولوژی و توکسیکولوژی، گیاه شناسی، جانورشناسی و کانی شناسی اشاره کرد. یکی از شاخه های رشته داروسازی سنتی، داروشناسی بومی (Ethnopharmacology) است که هدف آن شناسایی گیاهان دارویی محلی مورد استفاده در یک منطقه جغرافیایی خاص می باشد که برقراری ارتباط مؤثر با مردم آن منطقه جغرافیایی خاص در نیل به این هدف نقش اساسی دارد.

در حیطه پژوهش، گستردگی و تنوع موضوعات پژوهشی در داروسازی سنتی از یک سو و بکربودن فضای پژوهش از سوی دیگر فضای مناسبی را برای شکل گیری ایده های پژوهشی بر پایه اطلاعات منابع طب سنتی ایرانی و تحقیقات بین رشته ای فراهم آورده است.

از یک دانش آموخته داروسازی سنتی انتظار می رود پس از پایان تحصیل در رشته مذکور، توانمندی هایی را کسب کرده باشد، از جمله: ۱. توانایی فهم و استخراج مطالب از متون طب و داروسازی سنتی؛ ۲. توانایی شناسایی مفردات پرکاربرد در طب سنتی همراه با تسلط بر نام علمی و آشنایی با تقلبات رایج آنها؛ ۳. شناخت کاربرد، مکانیسم اثر، مقدار مجاز مصرف، تداخلات و عوارض احتمالی مفردات و مرکبات پرمصرف در طب سنتی از دیدگاه طب ایرانی و طب نوین؛ ۴. آشنایی با انواع اشکال دارویی مطرح در طب سنتی و روش ساخت آنها؛ ۵. طراحی مطالعه به منظور ارتقای فرمولاسیون داروهای سنتی و استانداردسازی و انجام کنترل های فیزیکوشیمیایی مربوط به آن؛ ۶. آشنایی با نحوه ساخت داروهای جالینوسی در داروخانه های طب سنتی؛ ۷. توانایی ارائه مشاوره در زمینه داروهای سنتی به بیماران و پزشکان در داروخانه های طب سنتی؛ ۸. توانایی طراحی مطالعات برون تنی،

حیوانی و بالینی برای بررسی اثربخشی و ایمنی و مکانیسم های دخیل در اثربخشی داروهای سنتی.

تعاریف مختلفی از فراورده های طبیعی، سنتی و مکمل در دنیا وجود دارد؛ برای نمونه، در آمریکای شمالی و به طور مشخص کشور کانادا، دسته ای به نام فراورده های طبیعی سلامتی (Natural Health Products) وجود دارد و شامل داروهای هومئوپاتی، داروهای گیاهی یا داروهای طب سنتی است. همچنین در این کشور، فراورده های طب سنتی محصولاتی را در بر می گیرند که معمولاً دارای چندین ماده دارویی است و در یکی از سیستم های شناخته شده طب سنتی و مکمل (مانند آیورودا، طب محلی بومیان کانادا، طب چینی و ...) استفاده سنتی دارد. در این کشور، فراورده های سنتی در انواعی از داروخانه ها و محل های عرضه فراورده های طبیعی و سنتی عرضه می شود و شرط عرضه فراورده، داشتن شماره شناسایی دارو (Drug Identification Number) است (۲). در ایران و طبق مقررات جاری، داروخانه های سلامت کدهای طب ایرانی، تنها محل مجاز ارائه داروهای سنتی مورد نیاز پزشکان طب سنتی هستند که به تنهایی پاسخگوی نیاز پزشکان و مردم نیستند. امروزه مواردی از جمله: ۱. لزوم نگاه تخصصی، ساختارمند و ملی به مقوله گیاهان دارویی؛ ۲. ساخت فراورده های جالینوسی طبیعی و سنتی و فضایی مناسب برای آن؛ ۳. کاهش میزان تقلبات گیاهان دارویی؛ ۴. افزایش میزان دسترسی مردم؛ ۵. مشاوره صحیح به بیمار؛ ۶. دسترسی آسان مردم به داروها و فراورده های طبیعی و گیاهی؛ ۷. توجه به تداخلات داروهای سنتی، گیاهی، طبیعی و گیاهان دارویی و کمک به توسعه برنامه های گردشگری سلامت، لزوم تأسیس داروخانه های طبیعی، سنتی و مکمل را بیش از پیش آشکار می کند.

تضاد منافع

در این مقاله تضاد منافی برای گزارش وجود ندارد.

References:

1. Bodeker G, Ong CK, Grundy C, Burford G, Shein K. WHO global atlas of Traditional, Complementary and Alternative Medicine. World Health Organization; 2005.
2. Tamayo C, Hoffman FA. Botanical regulation: Comparison of the United States and Canada. Pharmaceutical Regulatory Affairs. 2017;6(189):2.